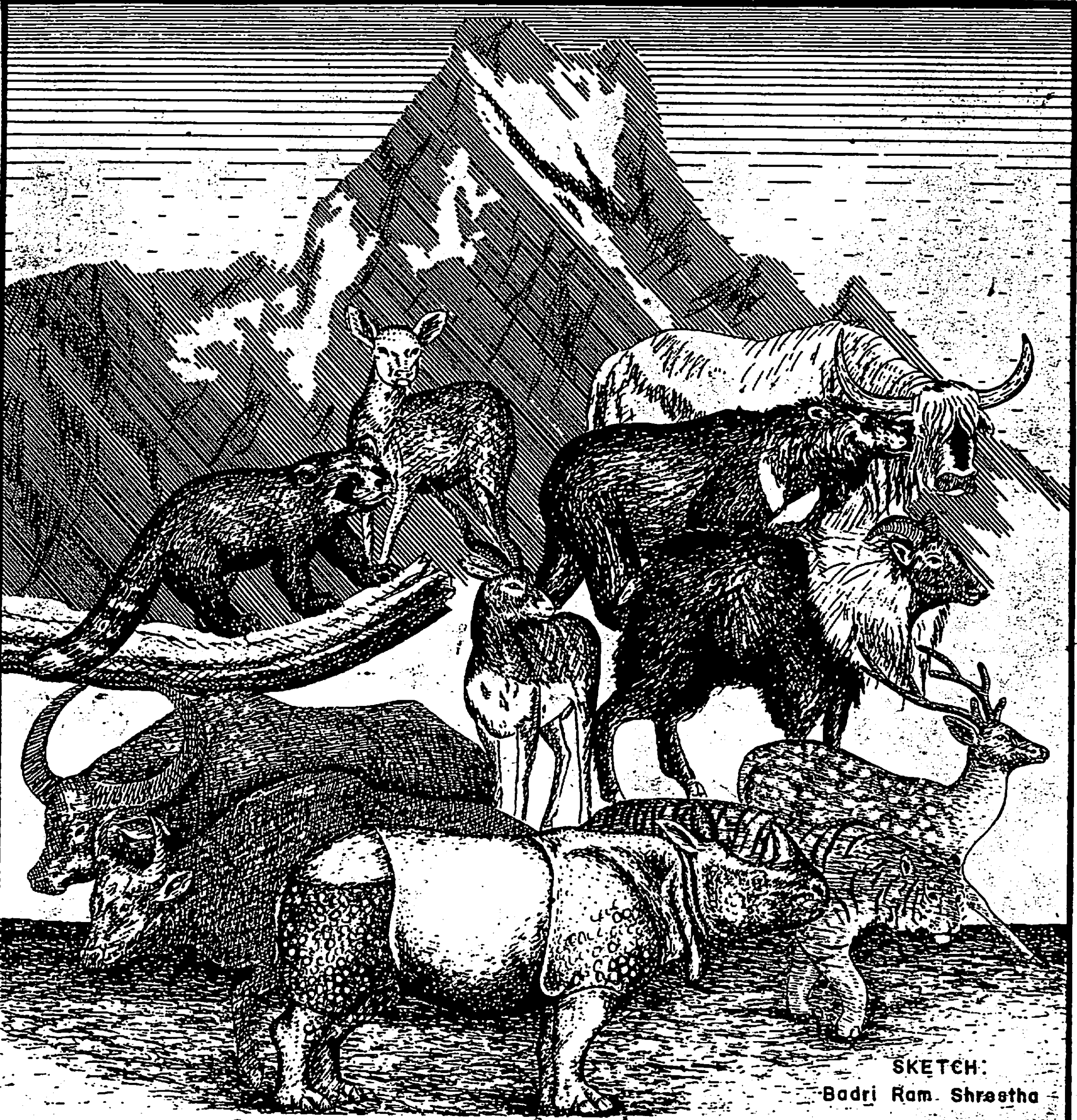

नेपालका जंगली जन्तु

WILD ANIMALS OF NEPAL

हेमन्तराज मिश्र
डोरोथी मिरो

HEMANTA R. MISHRA
ILLUSTRATED BY DOROTHY MIEROW
DOROTHY MIEROW

1976 Kathmandu, Ratna Pustak Bhandar

615

RHINOCEROS गैंडा gainda

गैंडा

नेपालका वन्यजन्तुहरूमध्येमा गैंडाको विशेष स्थान छ। राणाकालीन प्रधान मन्त्री श्री ३ जङ्गवहादुरको पालादेखि नै विना अनुमति यी जनावर मार्न पाईंदैनथ्यो। प्राचीन कालमा पंजावदेखि वर्मासम्म गैंडा पाइन्थ्यो। तर आजकल ठूलो एशियाई एक सिंगे गैंडा आसाम र नेपालमा मात्र केन्द्रित छन्।

सन् १९५० तिर नेपालको राप्ती दूनमा ८०० जति गैंडा पाइन्थ्यो। तर सन् १९७३ मा यसको संख्या चितौनमा २०० मात्र बाँकी छ। यी जन्तुको विनाशको कारण मुख्यतः चोरी शिकार, परिचरण र कृषि अतिक्रमण हो। आहारामा कमी र वासस्थानको निवासका कारणहरूले गर्दा गैंडाको संख्या घट्दै आएको हो। यसै प्रकारले वासस्थानको राम्रो व्यवस्था हुन नसके सन् १९८० सम्ममा गैंडा नेपालबाट नै लोप हुने आशंका गरिएको छ। गैंडाको खागमा शक्ति छ भन्ने भ्रम प्रचलित भएकाले नै चोरहरूले यसलाई मारी खाग बेच्ने गर्दछन्। तर वैज्ञानिक अनुसन्धानबाट गैंडाको खाग एक प्रकारको रौं हो र यसको कुनै औषधी लाग्दैन भन्ने तथ्य प्रमाणित भइसकेको छ। भाले गैंडा ५ फीट जति अग्लो र ८ फीट जति लामो हुन्छ। पोथी गैंडा यो भन्दा अलिकति कम सानो हुन्छ। १९ महीनाको गर्भ धारणपछि पोथी गैंडाले एक पटकमा एउटा मात्र बच्चा जन्माउँछे। बच्चा जन्मेदेखि ३ वा ५ वर्ष नपुगुन्जेल आमाले हेरविचार गर्दछे।

12. The Rhinoceros (*Rhinoceros unicornis*) of Nepal has been given a special status. Since the times of Jung Bahadur, the killing of rhinoceros without the permission of the ruler of the country has been prohibited. In ancient days the rhinoceros was distributed from the Punjab to Burma, but at present this Great Indian One-horned Rhinoceros is restricted to small areas mainly in Assam and Nepal.

In 1950 there were about 800 rhinos in the Rapti Valley of Chitwan, but by 1973 their population had been reduced to about 200 individuals. This rapid disapperance was due to poaching and excessive destruction of their habitat by grazing and cultivation. Experts have predicted that the rhinoceros will be extinct from Nepal by 1980 unless they can be protected from poachers and their habitat preserved. In spite of medical research proving that the horn is composed of hardened hair and lacks bio-chemical or hormonal properties, poachers still find a market among these who prey upon backward and credulous people. Superstitions have caused the demand for rhinoceros horn for religious worship, medicines and aphrodisiacs.

Male rhinos may reach 6 ft. long but females are smaller. The gestation period is about 19 months and the calf stays with its mother until it is 3-5 years old.